

ÇİFTE VATANDAŞLIK HALİNDE MÖHUK'un 4. MADDESİNİN b ve c BENTLERİNİN UYGULAMA ALANI

Araş. Gör. İnci ATAMAN-FİGANMEŞE*

I-Giriş

Milletlerarası ilişkilerin artmış olduğu günümüz dünyasında çifte vatandaşlık¹ halleri² ender rastlanan bir durum olmaktan çıkmıştır³.

-
- * İ.Ü. Hukuk Fakültesi Devletler Özel Hukuk Ana Bilim Dalı Araştırma Görevlisi.
- 1 Bu çalışmada çifte vatandaşlık hali terimi, birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olma hali anlamında kullanılmıştır.
- 2 Çifte vatandaşlığının türleri ve tarihi gelişimi için bkz. GÖĞER, *Çifte Vatandaşlık*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (1995), 132-178.
- 3 Çifte vatandaşlığın kazanılmasının en başta gelen nedeni, devletlerin vatandaşlığın kazanılması konusundaki düzenlemelerinin farklı oluşudur. Söz gelimi, kan esasını kabul eden devlet vatandaşı ebeveyne sahip olan biri, toprak esasını kabul eden bir ülkede dünyaya gelirse çifte vatandaşlığa sahip olabilir. Seyahat imkânlarının ve vatandaşı olunan devletten farklı bir devlette oturma imkânlarının artmış olduğu zamanımızda bu yolla çifte vatandaşlık kazanmış kimselerin sayısı azımsanmayacak kadar çoktur. Çifte vatandaşlık hallerinin meydana gelmesi için mutlaka devletlerin vatandaşlık mevzuatlarının farklı olması gerekmez. Devletlerin vatandaşlık kazanılmasına ilişkin mevzuatlarının tam bir uyum halinde olması durumunda da çifte vatandaşlığın kazanılması mümkündür; MAKAROV, *Allgemeine Lehren des Staatsangehörigkeitsrecht*, 2. Auflage, Stuttgart 1962, 292; SAMTLEBEN, *Mehrstaater im Internationalen Privatrecht*, Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht (RabelsZ) 42 (1978), 456; NOMER, *Vatandaşlık Hukuku*, 12. Bası, İstanbul 1999, 29. Ayrıca burada belirtmek isteriz ki, kadın-erkek eşitliğinin sağlanması amacı da güdülerek babadan olduğu gibi anadan da vatandaşlığın kazanılması imkânı artık pek çok devlet mevzuatında yer almaktadır. Birbirinden farklı devlet vatandaşı olan kim-

Hiç kuşkusuz bu durum, hukuk alanında yansımalarını göstermekte, çözüm bekleyen birtakım hukukî sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Çifte vatandaşlık halleri ortaya çıktığında bir takım sorunlarla karşılaşan hukuk alanlarının en başında milletlerarası özel hukuk gelir; çünkü Türk kanunlar ihtilafı kurallarının çoğu, bağlama noktası olarak ilgili kişinin milli hukukunu öngörür. Bağlama noktasının kişinin milli hukuku olarak öngörülmesi olduğu durumlarda da, ilgilinin vatandaşlığının tespiti önem taşır. Birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olanlar bakımından ise, bu tespitte kişinin vatandaşlıklarından hangisinin esas alınacağı ayrı bir sorun olarak ortaya çıkar. Hemen belirtelim ki, esas alınacak vatandaşlığa ilişkin olarak söz ettiğimiz bu tespit sorunu sadece kanunlar ihtilafı alanında değil, milletlerarası usul hukuku alanında, hatta, yabancılar hukuku alanında da önem taşımaktadır.

Birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olanların hangi vatandaşlığının esas alınacağı sorununun çözüme kavuşturulması amacıyla MÖHUK (Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun)' un 4. maddesinde bir yardımcı kural⁴ düzenlemiştir. Bu madde hükmünün getirdiği çözüm uyarınca, yetkili olan hukukun vatandaşlık esasına göre tayin edildiği hallerde, birden fazla devlet vatandaşlığı olan kişiler hakkında, bu kişilerin vatandaşlıklarından birinin Türk vatandaşlığı olması halinde Türk hukuku uygulama alanı bulur (MÖHUK m.4/b)⁵. Birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olup, aynı

---

selerin evlenmelerinde gözle görünen artış, ne kadar çok kişinin de bu yolla çifte vatandaşlığa sahip olabileceğini tahmin etmemizi sağlar.

⁴ Yardımcı kural terimi için bkz. dpn. 31 .

⁵ MÖHUK'un 4. maddesinde düzenlenmiş olan hükmün getirdiği bu çözümün, MÖHUK'un yürürlüğe girmesinden önceki tarihlerde de mahkemelerce uygulanmış olduğunu görüyoruz. Söz gelimi, Danıştay 8. Dairesinin 29.5.1963 tarihli ve E. 1960/3295, K. 1963/3309 sayılı kararında "... bir Türk'ün Fransız hükümeti tarafından doğum yeri itibarıyla Fransız olarak kabul edilmiş olması mevzuatımız bakımından bir hüküm ifade etmemesine binaen doğumu tarihinde babasının Türk tebaası olduğu ihtilafsız bulunan davacının, Türk tebaası olması iktiza edeceğine dair ittihaz olunan dava konusu kararda mevzuata aykırılık bulunmadığından..." ifadesine rastlamaktayız; BERKİ, ANSAY, ARAT "Devletler Hususi Hukuku ile ilgili Danıştay ve Yargıtay Kararları, Cilt I: Taabiyet Hukuku (1963-1975) Ankara 1975.

zamanda Türk vatandaşı olmayanlar hakkında ise, vatandaşı buldukları devletlerden daha sıkı ilişki içinde buldukları devlet hukuku uygulanır (MÖHUK m.4/c).

Bu noktada hemen belirtelim ki, MÖHUK'un 4. maddesinin 'c' bendi yanlış anlamalara yol açacak bir ifade içermektedir. Nitekim, Alman hukukçusu *Mansel*'in MÖHUK'umuzun 4. maddesinin c bendini inceleyen, hükümde yer alan "birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olup, aynı zamanda Türk vatandaşı olmayanlar hakkında, daha sıkı ilişki halinde buldukları devlet hukuku uygulanır" ifadesini, birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olanlar hakkında, bunlardan birinin Türk olmaması durumunda, vatandaşı olup olmadığına bakılmaksızın ilgilinin daha sıkı ilişki içinde bulunduğu bir 3. devlet hukukunun uygulama alanı bulacağı şeklinde yorumlamış olduğunu görüyoruz⁶. *Mansel*'in bu yorumu uyarınca, aynı zamanda Türk vatandaşı olmayan çifte vatandaşlığa sahip bir kişi hakkında, ilgili bağlama kuralı milli hukukunun uygulanmasını öngörüyorsa, bu kişinin daha sıkı ilişki içinde bulunduğu devlet olmak kaydıyla vatandaşı olmasa bile söz gelimi mutad meskeninin bulunduğu yer hukuku uygulama alanı bulur. Ne var ki, *Mansel*'in şaşırtıcı olarak nitelendirdiği bu durum, madde hükmünün yanlış anlamalara yol açacak ifadesinden kaynaklanmakta olup, gerçekte kanun koyucunun MÖHUK'un 4/c maddesiyle amaçladığı sonuç değildir. MÖHUK'umuzun 4. maddesinin 'c' bendi ile amaçlanan, ilgilinin daha sıkı ilişki içinde bulunduğu herhangi bir devlet hukukunun uygulanması değil, *vatandaşı olduğu devletlerden* daha sıkı ilişki içinde bulunduğu devletin hukukunun uygulanmasıdır. Bu sonuca, MÖHUK'un genel yapısı dikkate alınarak yapılan yorumla varılmaktadır. Gerçekten de MÖHUK'un genel yapısı dikkate alındığında, bağlama kurallarımızın bağlama noktası olarak ilgililerin milli hukukunu esas aldığı görülür. Böyle bir genel yapıya sahip olan bağlama kurallarımız açısından ise, kişinin vatandaşı olduğu devletlerden birinin değil de bunların dışında bir devlet hukukunun, ilgilinin bununla daha sıkı ilişki içinde bulunması gerekçesi ile uygulama alanı bulacağından söz edilememelidir⁷.

⁶ MANSEL; *Personalstatut, Staatsangehörigkeit und Effektivität, München (1988)*, 134 Nr.146

⁷ MÖHUK'un 4/c maddesinin nasıl yorumlanması gerektiği konusunda düşüncelerimin berraklaşmasını sağlayan, hocam Prof. Dr. *Ergin NOMER*'e burada teşekkür etmeyi borç bilirim.

MÖHUK'un 4. maddesi hükmünün birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olanlar hakkında getirdiği çözümün yerindeliği tartışmaya açık olmakla birlikte, bu sorun, incelememizin konusunu oluşturmamaktadır. Bunun gibi, MÖHUK'un 4. maddesinin vatansızlar hakkındaki düzenlemesi de bu çalışmada ele alınmayacaktır. Bu incelemede, MÖHUK'un 4. maddesinin birden çok vatandaşlığa sahip olanlar hakkındaki hükmünün uygulama alanı tespit edilmeye çalışılacak olup, bu hükmün uygulama alanı dışında kalan sahalarda ve özellikle milletlerarası sözleşmeler alanında birden fazla vatandaşlığa sahip olanların vatandaşlıklarından hangisinin esas alınacağı konusu ele alınacaktır.

II-Hükmün Uygulama Alanı

A) Genel Olarak

MÖHUK'un 4. maddesinin uygulama alanı nedir? Söz konusu hüküm, birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olan kimsenin hangi vatandaşlığının esas alınması gerektiği sorunu ile karşılaşılan her durumda uygulama alanı bulur mu? Bu soruların cevabı MÖHUK'un 4. maddesi hükmünün ifadesinde yer almaktadır.

MÖHUK'un 4. maddesi hükmü, "Vatandaşlık Esasına Göre Yetkili Hukuk" başlığını taşımakta olup, maddenin birinci cümlesi uyarınca "yetkili olan hukukun vatandaşlık esasına göre tayin edildiği hallerde" a, b, ve c bentlerinde öngörülen çözümler uygulama alanı bulacaktır. Görülüyor ki, MÖHUK'un 4. maddesinin gerek başlığında gerekse birinci cümlesinde, hükmün "yetkili hukukun tayini" ile ilgili olduğu ifade edilmektedir. Yetkili hukukun tayini, kanunlar ihtilafı kurallarının konusunu oluşturduğuna göre, MÖHUK'un 4. maddesi hükmünün sadece kanunlar ihtilafı alanında uygulama alanı bulacağı sonucuna varmak mümkün olacaktır. Başka bir deyişle, MÖHUK'un 4. maddesinin lafzından, söz konusu bu hükmün MÖHUK'un tümü hakkında değil, sadece 8. ilâ 26. maddeleri arasında düzenlenmiş bulunan ve kanunlar ihtilafı başlığını taşıyan ikinci bölümü ile sınırlı bir uygulama alanına sahip olduğu anlaşılmaktadır⁸. Söz konusu

⁸ Aksi görüş NOMER, *Türk Devletler Özel Hukukunda Çifte Vatandaşlık, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni (MHB), Yıl 14, Sayı*

MÖHUK'un 4. maddesinin uygulama alanına ilişkin olarak lafzî yorumla varılan bu sonucun, farklı bir yorum metodu kullanılarak genişletilmesine de, aşağıda ayrıntılı biçimde açıklanacak nedenlerden ötürü, gerek bulunmamaktadır.

Söz konusu MÖHUK'un 4. madde hükmünün "Genel Kurallar" başlığını taşıyan MÖHUK'un birinci bölümünde düzenlenmiş olması da, uygulama alanının kanunlar ihtilafı kuralları ile sınırlı olduğu görüşünü haksız çıkarmaz. Tıpkı MÖHUK'un 4. maddesi gibi "Kamu Düzenine Aykırılık" başlığını taşıyan 5. maddesi de sadece kanunlar ihtilafı kuralları sahasında uygulama alanı bulur. Genel Kurallar başlığı altında düzenlenmiş olmakla birlikte, MÖHUK'un 5. maddesi, 38. maddenin c bendinde yer alan tenfiz şartlarından biri olan, hükmün kamu düzenine aykırı bulunmaması gerekliliğinin yerine gelmiş olup olmadığının tespitinde uygulama alanı bulmaz⁹.

Şu halde, MÖHUK'un 4. maddesinin kanunlar ihtilafı kuralları alanında uygulama alanı bulacağına kuşku yoktur. Ne var ki, bunun bile istisnaları bulunmaktadır. Özellikle, kanunlar ihtilafı kuralları içeren milletlerarası sözleşmeler alanında 4. maddenin uygulama alanı neredeyse hiç bulunmamaktadır.

B- Kanunlar İhtilafı Alanında

1- MÖHUK Hükümleri Bakımından

MÖHUK'un 4. maddesinin birinci cümlesi uyarınca, söz konusu madde hükmü *MÖHUK'ta aksi öngörülmedikçe* uygulama alanı bulur. Görülüyor ki, incelemekte olduğumuz 4. madde hükmünde, MÖHUK içinde bu maddenin uygulanmasına istisna getiren hükümlerin bulunabileceği belirtilmektedir. Bu durumda araştırılması gereken, MÖHUK'ta yer alan kanunlar ihtilafı kurallarımız arasında 4. maddeye istisna getiren bir hükmün yer alıp almadığıdır.

1-2 (1994), 58; NOMER, *Türkisches internationales Privatrecht und doppelte Staatsangehörigkeit*, *Juristenzeitung* (JZ) (1993) 1143.

⁹ MÖHUK'un 5. maddesi ile 38/c hükümleri arasındaki fark için bkz. ÇELİKEL, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 6. Bası, İstanbul, 395; NOMER, *Devletler Hususi Hukuku*, 10. Bası, İstanbul, 394.

MÖHUK'da 4. madde hükmüne açıkça istisna getiren bir düzenleme bulunmasa da, evlilikte mal rejimine ilişkin 14. madde hükmünün 4. maddenin uygulanmasına zımnen istisna getirdiğinden söz etmek mümkündür. MÖHUK'un 14. maddesinde, eşlerin evlilik malları hakkında evlilik anındaki milli hukuklarından birini seçebilecekleri düzenlenmiştir. Madde hükmünde geçen "*milli hukuklarından biri*" sözünden, eşlere -hangisi ile daha sıkı ilişki içinde buldukları dikkate alınmaksızın- vatandaşı oldukları devletlerden herhangi birinin hukukunu seçebilme imkânının tanınmış olduğu sonucu çıkarılabilir¹⁰.

MÖHUK'un 14. maddesinin lafzından yola çıkılarak yapılan bu yorum, evlenme mukavelelerinin niteliğine de uygundur. Gerçekten de, aile hukuku alanında genellikle emredici kurallar hâkim olduğu halde (*ius cogens*), mal rejimleri hakkında emredici kuralların değil, tercih etme özgürlüğünün¹¹ (*ius dispositivum*) bulunduğunu görüyoruz¹². Hatta doktrinde, evlenme mukavelesi yapma serbestisinin, borçlar hukukundaki sözleşme serbestisinin özel bir halinden başka bir şey olmadığı ifade edilmektedir¹³. Mal rejimleri alanında eşlerin ortak iradesi önem taşıdığına göre¹⁴, MÖHUK'un 14. maddesinin, eşlere -

¹⁰ Eşlerin birden fazla vatandaşlığa sahip olmaları halinde, esas alınacak vatandaşlığın tespitinin MÖHUK'un 4. maddesi uyarınca yapılması amaçlanmış olsa idi, madde hükmü daha farklı bir şekilde düzenlenirdi.. Söz gelimi, madde hükmünde "eşlerden birinin milli hukuku seçilebilir" şeklinde bir ifade kullanılmış olsaydı, milli hukukun uygulanmasını öngören diğer kanunlar ihtilafı kurallarında olduğu gibi, birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olan eşlerin esas alınacak milli hukukunun tespitinde MÖHUK'un 4. maddesi hükmü dikkate alınırdı.

¹¹ AKINTÜRK, *Aile Hukuku*, 4. Bası, Ankara 1996 ;ZEVKLİLER, *Medeni Hukuk*, Ankara 1999.

¹² DÖLLE, *Familienrecht*, Band I, Verlag C.F. Müller Karlsruhe 1964, 43.

¹³ DÖLLE, (12) ,669.

¹⁴ "Kanunkoyucular medeni hukuk alanında toplum düzeni bakımından sosyal bir zorunluluk olmadıkça genel olarak mecburi hukuk kaidesi koymaktan kaçındığı, irade serbestisi esasını belirledikleri içindir ki, karı kocanın evlenmeden önce veya evlendikten sonraki iradelerine saygı göstererek onların kendi mirasçılarına kendi hayat felsefelerine uygun sistemi kabul ettirmeleri imkânı tanımıştır"; AKSOY, *Mukayeseli Hukuk Açısından Karı-Koca Mal Rejimi ve Miras Hukuku ile Bağı*, Ankara 1964, 128 .

MÖHUK'un 4. maddesindeki düzenlemeyi dikkate almadan- vatandaş oldukları devletlerden herhangi birinin hukukunu seçme serbes-tisini sağladığını kabul etmenin, evlenme mukavelelerinin niteliğine aykırı olduğundan söz edilememelidir.

2- Kanunlar İhtilafına İlişkin Milletlerarası Sözleşmeler Bakımından Genel Olarak Sorunun Ortaya Konması

Kanunlar ihtilafı kuralları içeren milletlerarası sözleşmelerin çoğu, bağlama noktası olarak kişinin milli hukukunu öngörmektedirler. Ne var ki, bu sözleşmeler genellikle, birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olanların hangi vatandaşlığının esas alınacağına dair bir hüküm içermezler. Bu da akla, sözü geçen sözleşmeler bakımından ortaya çıkan bu boşluğun nasıl doldurulması gerektiği sorusunu getirmektedir.

Söz konusu boşluğun MÖHUK'un 4. maddesinin getirdiği kıstaslar ile doldurulması gerektiği ileri sürülebilirse de, gerek 4. maddenin lafzı, gerekse milletlerarası sözleşmelerin amacı dikkate alındığında, uygun çözümün bu olmadığı sonucuna varılmalıdır. Gerçekten de, MÖHUK'un 4. maddesinde geçen "*Bu kanun hükümleri uyarınca yetkili olan hukukun vatandaşlık esasına göre tayin edildiği hallerde...*" ifadesinden, söz konusu hükmün sadece MÖHUK'un uygulama alanı bulduğu durumlarda tatbik edilebileceği, milletlerarası sözleşmelerin uygulandığı durumlarda ise uygulama alanı bulamayacağı anlaşılmaktadır.

Birden çok devlet vatandaşlığına sahip olan bir kimsenin hangi vatandaşlığının esas alınacağı sorununun çözümünde MÖHUK'un 4. maddesinin uygulanması kanunlar ihtilafına ilişkin milletlerarası sözleşmelerle güdülen amaca da aykırı düşer. Bu sözleşmeler, "*uygulanacak hukuk alanında birliğin sağlanmasını*" amaçlar¹⁵. Başka bir deyişle, bir konu hakkında bir milletlerarası sözleşme düzenlenmişse, bu konu hakkında çıkan ihtilafların sözleşmeye taraf olan devletlerin hepsinde aynı hukukunun uygulanması suretiyle aynı şekilde çözülmesi gayesi güdülmektedir. Çifte vatandaşlık halleri ile ilgili boşluğun, MÖHUK'un 4. maddesi ile doldurulması ise, milletlerarası söz-

¹⁵ KROPHOLLER, *Internationales Einheitsrecht*, Tübingen 1975, 241-242, 303-304.

leşmenin sözünü ettiğimiz bu amacına aykırı olacaktır¹⁶; çünkü ilgili kişinin sahip olduğu vatandaşlıklardan birinin lex fori'nin vatandaşlığı olması ve lex forinin hukukunda MÖHUK'umuzun 4. maddesinin 'b' bendine karşılık gelen bir hükmün bulunması durumunda¹⁷, lex forinin vatandaşlığı dikkate alınıp ihtilaf buna göre çözümlenecektir. Halbuki aynı ihtilaf, sözleşmeye taraf olan bir başka devlette, ilginin diğer vatandaşlığı dikkate alınarak çözümlenebilecektir. Bu da her iki devletin aynı milletlerarası sözleşmeye taraf oldukları halde ihtilaf hakkında farklı hukukları uygulamalarına neden olacaktır. Açıkça görülüyor ki, bu durum, milletlerarası sözleşmelerin "uygulanacak hukuk alanında birliğin sağlanmasına" yönelik amacının gerçekleştirilmesi önünde ciddi bir engeldir¹⁸.

b- Çözüm Önerileri

aa- Genel Olarak

Milletlerarası sözleşmeler alanında, çifte vatandaşlık haline ilişkin boşluğun MÖHUK'un 4. maddesi ile doldurulmasının bu sözleşmelerin amacının gerçekleşmesine engel olacağı yukarıda belirtilmiş olduğuna göre, bu boşluğun nasıl doldurulması gerektiğine ilişkin çözümlerin bulunması gerekmektedir. Bu çözümler bulunmaya çalışılırken, gözden kaçırılmaması gereken bir konu da, sözleşmelerde yer alan bağlama kurallarının, yöneldikleri farklı amaçlara göre farklı nitelik-

¹⁶ KROPHOLLER, (15) 333, dpn.13; MANSEL, (6), 395.

¹⁷ İsviçre'nin çifte vatandaşlık halinde uygulanacak hukuka ilişkin düzenlemesinde, birden fazla devlet vatandaşlığına sahip bulunan kişinin vatandaşlıklarından birinin İsviçre vatandaşlığı olması halinde, İsviçre vatandaşlığının esas alınacağı yolunda bir kurala yer verilmemiştir. İsviçre hukuku uyarınca, birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olan kişinin vatandaşlıklarından biri İsviçre vatandaşlığı olsa bile, en sıkı ilişki içinde bulunduğu devlet İsviçre dışında başka bir devlet ise, bu devletin vatandaşlığı dikkate alınacaktır (IPRG md. 23/1).

Buna karşın Alman hukukunda konuya ilişkin yer alan hüküm Türk MÖHUK'unun 4. maddesine karşılık gelmektedir. Buna göre, birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olan kişinin vatandaşlıklarından biri Alman vatandaşlığı ise bu vatandaşlık esas alınacaktır (EGBGB md. 5/1).

¹⁸ KROPHOLLER, (15),333, dpn. 13

lere sahip olduklarıdır. Kimi sözleşmede yer alan bağlama kuralı uygulanacak tek bir hukuku (yalın bağlama kuralı)¹⁹ göstermekteyken, kiminde esas bağlanma noktasının bulunmaması durumunda onu sırayla takip eden başka bağlama noktalarının da yer aldığı basamaklı bağlama kuralları kullanılarak uygulanacak hukuk belirlenmekte, kimi sözleşmede ise; alternatif, seçimlik veya destekleyici²⁰ bağlama kuralları öngörülmektedir. İşte, milletlerarası sözleşmelerde yer alan bağlama kurallarının böylesine farklı niteliklere sahip olması nedeniyle, çok vatandaşlık halinde hangi vatandaşlığın esas alınacağı sorununun çözümünde bu farklılıklar dikkate alınmalı ve gerekiyorsa bağlama kuralının niteliğine göre, farklı sonuçlara varılmalıdır.

bb- Yalın veya Basamaklı Bağlama Kuralı İçeren Sözleşmeler

Yalın veya basamaklı bağlama kuralları içeren sözleşme hükümlerinin uygulama alanı bulduğu durumlarda birden çok vatandaşlığa sahip bulunan kimsenin hangi vatandaşlığının esas alınacağı sorununun çözümü için doktrinde önerilen bir yol, sözleşmede düzenlenmişse, iç hukukunu birleştirmemiş devletlere ilişkin getirilmiş madde hükümlerinin kıyasen uygulanmasıdır²¹.

Türkiye'nin de taraf olduğu pek çok milletlerarası sözleşmede iç hukukunu birleştirmemiş devletlere ilişkin madde hükümlerine rastlamaktayız. Söz gelimi, 1961 tarihli Küçüklerin Korunması Alanında Makamların Yetkisi ve Uygulanacak Hukuk Hakkında Lahey Sözleşmesinin²² 14. maddesinde, Vasiyet Tasarruflarının Biçimine İlişkin Kanun Uyuşmazlıkları Konusunda 1961 tarihli Lahey Sözleşmesinin²³ 1/III.maddesinde ve 1973 tarihli Nafaka Yükümlülüğüne Uygulanacak Kanuna Dair Lahey Sözleşmesinin²⁴ 16. maddesinde bu tür hükümler bulunmaktadır.

¹⁹ Bu terim Tekinalp tarafından kullanılmaktadır; TEKİNALP, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 6. Bası, İstanbul 1999, 19.

²⁰ Destekleyici bağlama kuralı için bkz. dpn.31.

²¹ MANSEL, *Doppelstaater mit Drittstaaten Aufenthalt und die Bestimmung ihrer effektiven Staatsangehörigkeit im Rahmen des Art.3 MSA*, IPRAX (1985),210; MANSEL, (6), 398.

²² RG. 21.2.1983/17966.

²³ RG. 17.1.1983/17931.

²⁴ RG. 6.2.1983/17951.

Farklı sözleşmelerde yer alan ve iç hukukunu birleştirmemiş devletlere ilişkin olan bu madde hükümleri çoğunlukla birbiri ile aynı yapıya sahiptirler. Bunlar genellikle 2 ayrı ihtimali dikkate alarak hüküm getirirler. 1. ihtimal, hukuku uygulama alanı bulacak olan birden fazla hukuk sistemi bulunan devletin, hangi hukuk sisteminin uygulanacağını saptamaya yarayan bir iç düzenlenmesinin bulunmasıdır. 1.İhtimal bakımından, ilgili devletin hukuklarından hangisinin uygulama alanı bulacağı, söz konusu bu düzenleme uyarınca belirlenir. İç hukukunu birleştirmemiş devletlere ilişkin olarak milletlerarası sözleşmelerde yer alan madde hükümlerinde dikkate alınan 2. ihtimal ise, söz konusu devlette hangi hukuk sisteminin uygulanacağını saptamaya yarayan bu türde bir iç düzenlemenin bulunmaması halidir. Milletlerarası sözleşmelerin iç hukukunu birleştirmemiş devletlere ilişkin madde hükümlerinde, bu ikinci ihtimalin gerçekleşmesi durumunda ilgilinin en sıkı ilişki içinde bulunduğu hukuk sisteminin uygulama alanı bulacağı öngörülür.

Milletlerarası sözleşmeler alanında, birden fazla devlet vatandaşı olan kimselerin hangi vatandaşlığının esas alınması gerektiği sorununun çözümünde, sözleşmede yer alan iç hukukunu birleştirmemiş devletlere ilişkin hükümlerinin kıyasen uygulanması gerektiğini ileri sürülenlere göre, bu hükümlerin 1. ihtimali dikkate alan kısmı uygulanamaz; çünkü birden fazla devlet vatandaşı olan kimsenin tâbi olduğu devletlerin konuya ilişkin kuralları bulunsa bile, bunlardan hangi devlete ait olanının dikkate alınacağı hâla çözüme kavuşmamış bir sorun olarak kalır. 1. ihtimali dikkate alan kısım uygulama alanı bulamayacağına göre, 2. ihtimali dikkate alan kısım kıyasen uygulanmalıdır. Buna göre, birden fazla devlet vatandaşı olanların en sıkı ilişki içinde buldukları hukukunun uygulanması gerekecektir. Görülüyor ki, ilgilinin sahip olduğu vatandaşlıklardan birinin lex-forinin vatandaşlığı olması durumunda dahi, lex-forinin vatandaşlığı değil, en sıkı ilişki içinde bulunduğu devlet vatandaşlığı uygulama alanı bulacaktır. Böylece, sözleşmeye taraf olan her devlette aynı hukuk tatbik edilecektir. Bu çözüm tarzı ile de, milletlerarası sözleşmelerde amaçlanan "*uygulanan hukuk alanında birliğin sağlanması*" hedefine ulaşılmış olunur.

Milletlerarası sözleşmede iç hukukunu birleştirmemiş devletlere ilişkin bir hüküm yer almıyorsa sorun nasıl çözümlenecektir? Hemen be-

lirtelim ki, iç hukukunu birleştirmemiş devletlere ilişkin madde hükümleri genellikle, çok taraflı ve diğer devletlerin katılımına açık bulunan sözleşmelerde bulunur. Diğer devletlerin katılımına kapalı olan ve taraf devletlerin hepsinin iç hukukunun tek olduğu sözleşmelerde bu tür hükümler yer almaz; çünkü buna gerek görülmez.

İç hukukunu birleştirmemiş devletlere ilişkin bir madde hükmünün yer almadığı kanunlar ihtilafına ilişkin milletlerarası sözleşmeler bakımından da, birden fazla devlet vatandaşlığına sahip bulunanlar hakkında, bunların vatandaşı oldukları devletlerden en sıkı ilişki içinde bulduklarının hukukunun esas alınması, milletlerarası sözleşmelerin amacına en uygun çözüm olacaktır²⁵. Nitekim, Alman hukukçusu *Kropholler*'de ancak bu şekilde, "uygulanan hukuk alanında birliğin sağlanmasının" mümkün olacağını belirtmiştir²⁶.

cc- Maddî Hukuka Ait Bir Sonucu Elde Etmek İçin Alternatif , Seçimlik veya Destekleyici²⁷ Bağlama Kuralları İçeren Milletlerarası Sözleşmeler

Alternatif bağlama kuralları, seçimlik bağlama kuralları veya destekleyici bağlama kuralları içeren sözleşmelerde belirli bir hukukî sonucun elde edilmesi amacı güdülmektedir. Elde edilmesi amaçlanan bu hukukî sonuç; çocuğun nesebinin düzeltilmesini, tanınmasını temin etmek gibi çocuğun menfaatinin kollanmasına yönelik bir sonuç (favor infantis) olabileceği gibi, bir vasiyetnamenin (favor testemanti) veya bir sözleşmenin (favor negotii) geçerli sayılması gibi çeşitli konulara yönelik olabilir. Alternatif, seçimlik veya destekleyici bağlama kuralları ile, elde edilmesi arzulanan bu sonuçlara ulaşılabilmesi için, ilgili tüm hukukların dikkate alınması yolu açılmaktadır. Bu tür bağlama kuralları ile, elde edilmesi amaçlanan sonuca ulaşabilmesini sağlayacak ilgili tüm hukukların dikkate alınması amacı güdüldüğüne göre, sözleşmelerde bu tür bağlama kuralları öngörüldüğünde, birden fazla devlet vatandaşı olan bir kimsenin hangisi ile daha sıkı ilişki içinde olduğuna bakılmaksızın, milli hukuklarından her birinin uygulama alanı bulacağıının kabulü gereklidir.

²⁵ MANSEL, (6), 400

²⁶ KROPHOLLER (15), 333, dpn. 15.

²⁷ Destekleyici bağlama kuralı terimi için bkz. dpn.31.

Yukarıda söylediklerimizi, bazı milletlerarası sözleşmeleri örnek olarak ele alarak açıklayalım. Alternatif bağlama kuralı içeren sözleşmelere örnek olarak 1961 tarihli Vasiyet Tasarruflarının Biçimine İlişkin Kanun Uyuşmazlıkları Konusunda Lahey Sözleşmesi²⁸ gösterilebilir. Bu sözleşmenin 1. maddesinin b fıkrası uyarınca, vasiyetname, vasiyetçinin vasiyet tasarrufunu yaptığı sırada veya ölümü anında vatandaşı olduğu devletin iç hukukuna uygun olduğunda, biçim yönünden geçerlidir. Söz konusu sözleşmenin 1/b maddesi bakımından vasiyetçinin birden fazla vatandaşlığının bulunması durumunda, hangisi esas alınacaktır? Miras hukukunun temel ilkelerinden biri, mirasbırakanın son arzularını mümkün olduğunca gerçekleştirebilmek (favor testamenti) olduğuna göre, birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olan kimsenin vasiyetnamesinin geçerliliğini vatandaşı olduğu devletlerden sadece birinin hukuku ile, söz gelimi en sıkı ilişki içinde bulunduğu devlet hukuku ile sınırlı tutmak favor testamenti ilkesinden yola çıkan sözleşmenin amacına ters düşer. Bu nedenle, vasiyetçinin birden fazla devlet vatandaşlığının bulunması durumunda hangi devlet ile en sıkı ilişki içinde bulunduğu veya hangisinin lex- forinin vatandaşlığı olduğuna bakılmaksızın, vasiyetnamenin, vasiyetçinin vatandaşı olduğu devletlerden birinin hukukuna uygun olmasının, bunun biçim yönünden geçerli sayılmasına yeterli olacağı sonucuna varılmadır²⁹.

Destekleyici bağlama kuralları içeren sözleşmeler bakımından da aynı çözüm tarzı benimsenmelidir. Söz gelimi, Nafaka Yükümlülüğüne Uygulanacak Kanuna Dair 1973 tarihli Lahey sözleşmesinin³⁰ 5. maddesi uyarınca, nafaka alacaklısının mutad meskeni hukuku uyarınca nafaka alınamaması durumunda, nafaka borçlusu ile alacaklısının müşterek milli hukukları uygulanır³¹. Amaç, nafaka alacaklısının

²⁸ Bkz. dpn.23.

²⁹ BATIFFOL, *Rapport Explicatif, Actes et Documents de la Neuvième Session, 5 Au 26 Octobre 1960, Tome III, Forme des Testaments*, 162; FERİD, *Die 9. Haager Konferenz, RabelsZ 27 (1962)*, 421; v.SCHACK, *Das Haager Übereinkommen über das auf die Form letztwilliger Verfügungen Anzuwendende Recht*, DNotZ (1966), 141; SAMTLEBEN, (1), 481; SIEHR, *Münchener Kommentar; Bürgerliches Gesetzbuch, Internationales Recht, München 1998, Band 10, Art.26, Rn.53*; MANSEL, (6), 400.

³⁰ Bkz. dpn.24.

³¹ 1973 tarihli Nafaka Yükümlülüğüne Uygulanacak Kanuna Dair Lahey Söz-

nafaka elde edebilmesini sağlamak olduğuna göre, nafaka alacaklısı veya borçlusunun birden fazla vatandaşlığının bulunması durumunda, madde hükmünün amacına uygun bir yorumla hareket edilmeli ve birden fazla vatandaşlığa sahip olanın tek vatandaşlığı olanla aynı olan bir vatandaşlığı varsa, bu vatandaşlığı dikkate alınmalıdır³². Hem nafaka alacaklısının hem de nafaka borçlusunun birden fazla vatandaşlığının bulunup da bunların aynı vatandaşlıklar olması ihtimalinde ise, nafaka alacaklısının nafaka elde etmesini sağlayacak vatandaşlığın esas alınması gerektiği düşünülebilir.

Burada hemen belirtelim ki, aynı sözleşmenin 15. maddesi bakımından bu çözüm uygulama alanı bulamaz. Söz konusu 15. madde, bir “yalın bağlama kuralı” içermekte olup, sözleşmeye taraf devletlere, nafaka alacaklısı ile borçlusunun aynı devlet vatandaşı olması ve borçlunun bu devlette oturması halinde kendi iç hukukunu uygula-

---

leşmesinin 4, 5 ve 6. maddesinde yer alan bağlama kuralları doktrinde *Tekin-alp* tarafından “Basamaklı Bağlama Kuralı veya Yardımcı Bağlama Kuralı” olarak adlandırılmıştır; TEKİNALP, (19), 205 . Bu çalışmamızda biz bu kuralları destekleyici kurallar olarak adlandıracağız; çünkü söz konusu sözleşmede yer alan bağlama kuralları doktrinde basamaklı bağlama kuralları diye adlandırılan kurallardan farklı olarak, bir bağlama noktasının bulunmaması halinde takip eden bağlama noktasına başvurulmasını öngörmemektedir. Söz gelimi, basamaklı bağlama kuralına örnek olarak gösterilen MÖHUK’un 13. maddesi uyarınca, eşlerin müşterek milli hukukunun bulunmaması durumunda takip eden bağlama noktasına, eşlerin müşterek ikâmetgahına başvurulması öngörülmektedir. Halbuki söz konusu 1973 tarihli sözleşmede ise, takip eden bağlama noktasına başvurulmasının nedeni, önce gelene bağlama noktasının bulunmaması değil, nafaka alacaklısının tatmin edilmesi amacının gerçekleşmemesidir.

Burada yardımcı bağlama kuralı terimini de kullanmıyoruz; çünkü Alman doktrininde, tek başına ele alındıklarında hangi hukukun uygulanması gerektiğini göstermeyen kuralları tanımlayan bu terimleri bizde bu anlamda kullanmaktayız. MÖHUK’un 5. maddesi bu anlamda bir yardımcı kural olduğu gibi, MÖHUK md. 2/son da bu anlamda bir yardımcı kuraldır.

Destekleyici kural şeklinde tanımladığımız bu tür kurallara MÖHUK’da yer alan kurallardan örnek olarak Nesebin Düzeltmesi başlıklı 16. madde hükmünü gösterebiliriz .

³² MANSEL, (6), 400; SIEHR, (29) Art.18, Anh.I, Nr. 132; JACOTTET, *Les obligations alimentaires envers les enfants dans les Conventions de la Haye*, 1982, 152 vd. (*Siehr*, (29),sf. 1068 dpn. 1118’dan naklen).

yacaklarını belirten bir ihtirazi kayıt koyma imkânı tanımaktadır. Görüldüğü gibi bu madde hükmü, 4. maddeden farklı olarak nafaka alacaklısının tatmin edilmesi amacına yönelik destekleyici bir bağlama kuralını değil, yalın bağlama kuralı içermektedir. Madde hükmü, nafaka alacaklısının tatmin edilmesi sorunu ile hiç ilgilenmeksizin, belirli koşulların gerçekleşmesi halinde, ihtirazi kayıt koymuş olan devletlere -sözleşmenin 4.,5. ve 6. maddelerinde öngörülen hukukları uygulama mecburiyetinden sıyrılıp- doğrudan kendi iç hukukunu uygulama imkânını sağlamaktadır. Sözleşmenin 15. maddesinin uygulama alanı bulduğu durumlarda, birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olanların her vatandaşlığının dikkate alınması ise, sözleşmenin zaten sadece bu konuda ihtirazi kayıt koymuş devletlere istisnaî bir şekilde tanımış olduğu bir kaçış yolunun, amacı dışında genişletilmesine neden olur. Bu nedenle, 15. maddenin uygulama alanı bulması durumunda, birden fazla devlet vatandaşı olan kimsenin sadece en sıkı ilişki içinde olduğu devlet vatandaşlığının dikkate alınması gerekir³³. Bir yalın bağlama kuralı içeren sözleşmenin 15. maddesi hakkında bu söylediklerimiz, bir önceki alt başlık altında yalın bağlama kuralları ile ilgili olarak söylediklerimizle de uyum içindedir.

C- Milletlerarası Usul Hukuku Alanında

1- Genel Olarak

Yukarıda belirtmiş olduğumuz üzere, MÖHUK'un 4. maddesinin lafzı dikkate alındığında, söz konusu hükmün uygulama alanının, kanunlar ihtilafı kurallarının yer aldığı MÖHUK'un 8 ilâ 26. maddeleri ile sınırlı olduğu sonucuna varılır. Buna göre, milletlerarası usul hukuku alanında MÖHUK'un 4. maddesi uygulama alanı bulmaz. Milletlerarası usul hukuku alanında konuya ilişkin bir boşluğun bulunduğunun kabulü de, boşluğun doldurulmasında MÖHUK'un 4. maddesinin getirdiği çözümden ayrılma imkânını sağlayarak, tarafların menfaatini daha iyi koruyabilecek olan çözümlerin bulunmasına yarayacaktır.

Bu başlık altında, MÖHUK'un 4. maddesinin milletlerarası usul hukukunda uygulama alanı bulamayacağı görüşünden hareketle, bu

³³ SIEHR, (29), Art. 18, Anh.I, Nr. 361.

alandaki ortaya çıkan boşluğun nasıl doldurulacağını inceleyeceğiz. Bunu yaparken, kanunlar ihtilafına ilişkin bölümde olduğu gibi, MÖHUK'ta yer alan usul hukukuna ilişkin hükümlerle, milletlerarası sözleşmelerde yer alan usul hukukuna ilişkin hükümler ayrı başlıklar altında ele alınacaktır.

2- MÖHUK'ta Yer Alan Milletlerarası Usul Hukuku Hükümleri Alanında

MÖHUK'ta yer alan usul hukukuna ilişkin maddeler içinde ilgilinin vatandaşlığının önem taşıdığı hükümler dört tanedir. Bunlardan ilk ikisi Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisine ilişkin olup, Türk vatandaşlarının kişi hallerine ilişkin davaları hakkındaki MÖHUK'un 28. maddesi ile yabancıların kişi hallerine ilişkin bazı davaları hakkındaki 29. madde hükümleridir. Kişinin vatandaşlığının önem taşıdığı milletlerarası usul hükümlerimizden üçüncüsü, yabancıların teminat gösterme yükümlülüğüne ilişkin MÖHUK'un 32. maddesi, dördüncüsü ise Türklerin kişi hallerine ilişkin yabancı mahkemelerden alınmış kararların tanınması ve tenfizine ilişkin MÖHUK'un 38/e maddesidir.

MÖHUK'ta yer alan milletlerarası usul hukuku kuralları bakımından vatandaşlığın belirlenmesinin önem taşıdığı bu madde hükümleri iki gruba ayrılarak sınıflandırılabilir. Birinci grupta, ilgilinin Türk mü yoksa yabancı mı olduğunun belirlenmesinin gerektiği hükümler yer alır. Bu hükümler bakımından önemli olan ilgilinin Türk olup olmadığıdır. İlgili kişinin Türk olmadığı bir kere tespit edildikten sonra, kişinin hangi yabancı devlet vatandaşlığını taşıdığı bu hükümler bakımından önem taşımaz. Bu hükümler, MÖHUK'un 28., 29. ve 38/e maddelerinde yer alırlar.

Diğer grupta yer alan hüküm bakımından ise, önemli olan sadece kişinin Türk vatandaşı mı yoksa yabancı mı olduğu değil, yabancıysa, hangi yabancı devlet vatandaşı olduğudur. İkinci grupta yer alan hüküm, yabancıların teminat gösterme yükümlülüğüne ilişkin MÖHUK'un 32. maddesidir. Bu madde hükmü bakımından kişinin vatandaşı olduğu ülke ile Türkiye arasında bir karşılıklılığın bulunup bulunmadığının tespiti önem taşımaktadır. Yabancıların hangi devletin vatandaşı olduğunun tespitinin karşılıklılığın gerçekleşmiş olup olmaması bakımından önem taşıdığı bu tür hükümlere sadece MÖ-

HUK'ta değil, başka kanunlarda da rastlamaktayız. Söz gelimi, yabancıların taşınmaz edinmesine ilişkin Tapu Kanununun 35. maddesinde de bu tür bir düzenleme yer almaktadır.

MÖHUK'muzda yer alan bu usul hukuku hükümleri birden fazla devlet vatandaşı olanlar hakkında uygulama alanı bulduğunda, bu kişilerin hangi vatandaşlığı esas alınmalıdır? MÖHUK'un 4. maddesinin sadece kanunlar ihtilafı kuralları sahasında uygulama alanı bulduğu kabul edilince, bu soruna, söz konusu kişiler bakımından en elverişli olacak şekilde bir çözüm bulunması mümkün olur. Söz konusu kişiler için en elverişli çözüm ise, sahip oldukları vatandaşlıklarının hepsinin birlikte gözetilmesidir³⁴.

Bu görüş uyarınca, kişinin sahip olduğu tüm vatandaşlıklar eşit etkiye sahip olarak dikkate alınacaktır. Hemen şunu belirtelim ki, uygulamada Türk milletlerarası usul hukuku bakımından bu görüşün esaslı bir fark yaratacağı tek konu, yabancıların teminat yatırma yükümlülüğü konusudur. Gerçekten de kişinin sahip olduğu tüm vatandaşlıklar eşit etkiye sahip olmak üzere dikkate alındığında, kişinin sahip olduğu vatandaşlıklarından birisinin Türk vatandaşlığı olması durumunda, MÖHUK'un Türk vatandaşı olmaya daha elverişli sonuç bağladığı 28. ve 38/e madde hükümleri bu kişi hakkında uygulama alanı bulacaktır. İlgilinin vatandaşlıklarından birinin Türk vatandaşlığı olması durumunda MÖHUK'un 32. maddesinde öngörülen teminat yatırma yükümlülüğü de olmayacaktır. Görülüyor ki, bu örnekler bakımından MÖHUK'un 4. maddesinin 'b' bendinde öngörülenden farklı bir sonuca ulaşılmış olmuyor.

Sahip oldukları vatandaşlıklardan hiç birinin Türk vatandaşlığı olmadığı yabancılar bakımından ise, MÖHUK'un 32. maddesinde öngörülen teminat gösterme yükümlülüğüne ilişkin olarak, ilgilinin vatandaşlıklarının her birinin eşit olarak dikkate alınması önemli bir fark yaratır; çünkü yabancıyı teminat gösterme yükümlülüğünden

³⁴ Bu sonuç, milletlerarası usul hukuku bakımından MÖHUK'umuzun 4. maddesine karşılık gelen EGBGB'nin 5. maddesinin uygulama alanı bulmayacağını ileri süren Alman doktrininde de milletlerarası usul hukuku alanında ortaya çıkan boşluğun doldurulması bakımından çoğunlukla savunulan bir görüştür; KROPHOLLER, *Internationales Privatrecht*, 4. Auflage, Tübingen 2001,262; MANSEL (6),446; MARTINY, *Probleme der Doppelstaatsangehörigkeit im deutschen Internationalen Privatrecht*, JZ (1993),1148.

kurtaracak olan karşılıklılığın gerçekleşmiş olup olmadığı, vatandaşlıklarından her biri eşit olarak dikkate alınarak saptanacaktır. Buna göre, ilgilinin vatandaşı olduğu devletlerden biri ile teminat yatırma konusunda karşılıklılık gerçekleşmemiş olsa bile, ilgilinin vatandaşı olduğu diğer devlet ile karşılıklılığın gerçekleşmiş olması, yabancının teminat gösterme zorunluluğundan kurtulmasını sağlayacaktır ki, bu da kişilerin menfaatini hiç dikkate almayan sadece politik mülahazalarla getirilen ve bu nedenle eleştirilen karşılıklılık şartının biraz olsun törpülenmesine yarayacaktır.

3- Milletlerarası Sözleşmeler Alanında

Milletlerarası sözleşmelerin bazısı mahkemelerin milletlerarası yetkisi konusunda düzenlemeler içerirler. Bu sözleşmelerde genellikle ilgilinin vatandaşı bulunduğu devlet mahkemelerine veya idari makamlarına yetki tanınmaktadır³⁵. Ne var ki, bu sözleşmelerin çoğu, birden fazla devlet vatandaşlığı halinde, ilgilinin vatandaşı olduğu devletlerden hangisinin yetkili olacağına ilişkin bir hüküm içermezler. Konuya ilişkin bir düzenleme getiren ender sözleşmelerden birine örnek olarak Türkiye'nin de taraf olduğu³⁶ "Ad ve Soyadların Değişikliğine İlişkin Milletlerarası Ahvali Şahsiye Komisyonu Sözleşmesi" gösterilebilir." Bu sözleşmenin 2. maddesi : "Her âkid devlet diğer bir âkid devlet vatandaşlarının bu kişilerin aynı zamanda kendi vatandaşı oldukları haller hariç, ad ve soyadlarının değişmesine müsaade etmeyeceğini taahhüt eder" hükmünü içermektedir. Bu hüküm uyarınca, birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olan bir kimsenin ad ve soyadını ilgilinin vatandaşı olduğu her devlet değiştirmeye yetkilidir. Buna göre, ilgilinin daha sıkı ilişki içinde bulunduğu devletin hangisi olduğuna da bakılmaz.

Milletlerarası yetkiye ilişkin düzenlemeler içermekle birlikte çifte vatandaşlar hakkında bir hüküm getirmeyen sözleşmeler bakımından, ilgililerin hangi vatandaşlığı dikkate alınmalıdır? Bu sorunun cevabı

³⁵ Bu sözleşmelere örnek olarak, Küçüklerin Korunması Alanında Makamların Yetkisine ve Uygulanacak Kanuna Dair 1961 Lahey Sözleşmenin (bkz. dpn.22) 4. maddesi, Türkiye'nin taraf olmadığı 1965 tarihli Evlat Edinmeye Dair Lahey Sözleşmesinin 3. maddesinin b bendi gösterilebilir.

³⁶ R.G. 13.7.1962/11153

aranırken, milletlerarası sözleşmelerin amacı gözden uzak bulundurulmamalıdır. Yukarıda da belirtilmiş olduğu üzere, kanunlar ihtilafına ilişkin milletlerarası sözleşmelerin amacı, uygulanacak hukuk bakımından birliğin sağlanmasıdır. Milletlerarası sözleşmelerin kanunlar ihtilafı kuralları bakımından güdülen bu amaç, milletlerarası yetki hükümleri bakımından ise, farklı devletlerin mahkemeleri arasındaki yetki rekabetinin kaldırılması şekline bürünmektedir; çünkü uygulanacak hukuk alanında birliğin sağlanması amacına ulaşmanın en kolay yolu, kararları başka devletlerde de tanınacak olan tek bir mahkemeye odaklanmaktır³⁷. Bu nedenle de milletlerarası yetkiye ilişkin hükümler içeren sözleşmelerin bazıları³⁸, içerdikleri hükümler uyarınca yetkili olan makamlarca verilmiş kararların tanınması ve tenfizine ilişkin hükümler de içerirler³⁹.

İlgilinin vatandaşı olduğu devlet mahkemelerinin yetki rekabetinin kaldırılması milletlerarası sözleşmelerin amacına uygun düşeceğine göre, kişinin vatandaşı olduğu devletlerden hangisinin yetkili kabul edileceğinin belirlenmesi gerekmektedir. Hemen belirtelim ki milletlerarası sözleşmelerin önüne geçmek istediği yetki rekabeti durumu ile, ilgilinin vatandaşı olduğu devletlerden en az ikisinin milletlerarası sözleşmeye taraf olması durumunda karşılaşılr. İlgilinin vatandaşı olduğu devletlerden hiç biri sözleşmeye taraf değilse veya sadece biri sözleşmeye tarafsa, bu sorunla karşılaşılmaz.

İlgilinin vatandaşı olduğu devletlerden her ikisinin de yetkiye ilişkin hüküm içeren sözleşmeye taraf olması durumunda, yetki rekabetinin engellenmesi bakımından, kişinin en sıkı ilişki içinde bulunduğu devlet makamlarının yetkisinin kabulü en uygun çözümdür⁴⁰.

İlgilinin vatandaşı olduğu devletlerden biri milletlerarası yetkiye ilişkin hükümler içeren milletlerarası sözleşmeye taraf olup diğeri değilse, farklı bir sonuca varılması gerekecektir. Bu durumda sözleşmeye taraf olmayan devlet, sözleşmenin içerdiği milletlerarası yetki ve sözleşmenin muhtemelen içereceği tanıma ve tenfize ilişkin hükümlerle

³⁷ MANSEL, (6),404

³⁸ Örnek olarak Küçüklerin Korunması Alanında Makamların Yetkisine ve Uygulanacak Kanuna Dair Sözleşmenin 7. maddesi gösterilebilir.

³⁹ MANSEL, (6),404, Nr.491

⁴⁰ MANSEL, (6), 405, Nr.492

ve bunların yorumlanması ile bağlı olmayacaktır. Bu nedenle, böyle bir durumda, en sıkı ilişki içinde bulunan devletin hangisi olduğuna bakılmaksızın, sözleşmeye taraf olan devletin mahkemelerinin milletlerarası sözleşme uyarınca yetkili olduğunun kabulü gerekecektir. Kişi ikiden çok devlet vatandaşı olup da vatandaşı olduğu devletlerden iki veya daha fazlası sözleşmeye taraf olup, vatandaşı olduğu devletlerden bazısı sözleşmeye taraf değilse, sözleşmeye taraf olan devletlerden kişinin en sıkı ilişki içinde bulunduğu devletin makamlarının yetkili olduğu sonucuna ulaşılmalıdır⁴¹.

Sonuç

MÖHUK'un 4. maddesinin lafzı dikkate alındığında görülmektedir ki, madde hükmü sadece MÖHUK'ta öngörülmüş bulunan kanunlar ihtilafı kuralları sahasında uygulama alanı bulur. MÖHUK'un kanunlar ihtilafı kuralları arasında dahi, 4. maddenin uygulanmasına istisna getiren bir hüküm bulunduğu kanaatindeyiz. Gerçekten de, evlilik mallarına ilişkin MÖHUK'un 14. maddesinin tatbik edildiği durumlarda MÖHUK'un 4. maddesinin uygulama alanı bulamayacağından söz etmek mümkündür. MÖHUK'un 14. maddesi bakımından, eşlerin, vatandaşı oldukları devlet hukuklarından her birini -hangisi ile daha sıkı ilişki içinde bulduklarına bakılmaksızın- seçebilecekleri sonucuna varılabilir.

Gerek MÖHUK'un 4. maddesinin lafzı, gerekse kanunlar ihtilafı kuralları içeren milletlerarası sözleşmelerin güttüğü "uygulanan hukuk alanında birliğin sağlanması" amacı dikkate alındığında, milletlerarası sözleşmeler alanında MÖHUK'un 4. maddesi hükmünün uygulanamayacağı sonucuna varılır. Kanunlar ihtilafı kuralları içeren milletlerarası sözleşmelerin uygulama alanı bulunduğu durumlarda, bağlama kuralının ilgilinin milli hukukunu yetkili görmesi halinde, çifte vatandaşlar hakkında vatandaşı oldukları devletlerden hangisinin hukukunun uygulama alanı bulacağı, bağlama kuralının niteliğine göre tespit edilmelidir.

MÖHUK'un 4. maddesinin lafzı dikkate alındığında, söz konusu maddenin milletlerarası usul hukuku alanında uygulama alanı bulamaya-

⁴¹ MANSEL, (6), 506-407, Nr. 494

cağı sonucuna varılır. Milletlerarası usul hukuku alanında, kişinin vatandaşlığının önem kazandığı konular hakkında, ilgilinin vatandaşlığı bulunduğu devletlerden hangisi ile daha sıkı ilişki halinde olduğuna bakılmaksızın, sahip olduğu tüm vatandaşlıklar eşit olarak ele alınmalı ve bu vatandaşlıklardan hangisi ilgili kişi için daha elverişli sonuçların doğmasını sağlayacaksa, o vatandaşlık esas alınmalıdır.